

Працяг палескіх хронік. Не рэмэйк

Зусім нядаўна пабачыла свет новая кніга Уладзіміра Гаўрыловіча «Анёлак мой, Анёлак...». Большую частку выдання складае раман «Забранае шчасце», прысвечаны раскулачванню беларускіх вёсак. З першых старонак твор нагадвае «Палескую хроніку» Івана Мележа: месца дзеяння — палеская вёска, у маўленні герояў гучаць дыялектызмы і адмысловыя словаформы, галоўная сюжэтная лінія — стасункі між закаханымі Рыгорам і Верай.

Шчасцю хутарской моладзі перашкаджаюць як бацькі (яны па старой завядзенцы дбаюць больш пра дабрабыт, чым пра пачуцці), так і савецкая ўлада, якая ў кожным заможным селяніне бачыць ворага. Каханых — не толькі Рыгора і Веру, але і Ганну, Ігната, Зіну, Іллю — разлучаюць і высылкай, і настойлівай падазронасцю да ўсіх, хто меў сувязі з кулакамі. Калі І. Мележ спрабаваў разабрацца, чаму калектывізацыя ператварылася ў разбурэнне вёскі, у доўгі ланцуг драматычных падзей, то ў рамане У. Гаўрыловіча савецкая ўлада — сіла абсалютна чужасная, індывідуальна да сялян, якая парушае звыклы лад, змяняе адносіны паміж людзьмі — змушае здраджваць, варагаваць, забіваць. Упаўнаважаны асобы хлусяць і крывадушнічаюць, «слова большавіка» не мае ніякай вагі. Сяляне нічога не абмяркоўваюць супольна і маюць адзіны выбар: арцель альбо высылка. У параўнанні з «Палескай хронікай» на старонках «Забранага шчасця» выяўлены сапраўдны таталітарны рэжым,

дзе няма выпадковасцей, а ёсць мэтанакіраванае зло, і асобны чалавек абсалютна мізэрны. Значэнне палітычных падзей і важных пастаноў таксама адноснае — таму твор У. Гаўрыловіча не прывязаны да дат і вольны ад працяглых сялянскіх сходаў.

На першым плане — перыпетыі жыцця герояў: вясковы побыт і духоўны свет персанажаў амаль не выяўлены, затое на двухстах старонках здараецца больш лёсавызначальных падзей, чым у трох тамах рамана Мележа. Пры гэтым значную ўвагу пісьменнік звяртае на жанчыну, на падзеі жаночага свету. Беларускія пісьменнікі вельмі доўга ўяўлялі мужчын сваімі галоўнымі і ледзь не адзінымі чытачамі. У тым ліку і з гэтай падставы беларускую класіку мала чытаюць сёння: патэнцыяльны рэцыпіент пакрысе змяніў гендарную прыналежнасць. Аўтар «Анёлка...» піша з выразным разлікам на жанчын. Таму галоўныя падзеі рамана — не толькі вяселлі, высылкі, арышты, смерці, але і цяжарнасць, роды, здарэнні з

дзецьмі. Увага да жанчын выклікае ўдзячнасць, хаця з боку герояў яна часам падаецца празмернай. Асобныя ж моманты крыху здзіўляюць: так, нялюбая жонка Рыгора на сёмым месяцы «скідае» дачку, на наступны дзень засільваецца, а дзіцё разам з сям'ёй выпраўляюць у высылку. Герой настойліва спадзяецца, што дачушка будзе жыць, хаця верагоднасць гэтага амаль нулявая. Дый сам ён, паранены, зваліўся з сасны і толькі дзівам застаўся жывы...

Часцей, чым у «Палескай хроніцы», здараюцца самагубствы — здзяйсняюць іх пераважна жанчыны ў стане афекту. Пісьменнік выяўляе і трагізм пераўтварэнняў, якія адбываюцца на вёсцы, і несправядлівасць жорсткіх прысудаў у дачыненні да жанчын: яны часта трапілі ў высылку разам са сваімі сем'ямі толькі за тое, што былі жонкамі, дочкамі, сваячкамі кулакоў.

На апошніх старонках рамана зноў з'яўляецца ўдзячнасць да аўтара і радасць за яго творчыя здольнасці. У эпіграфе пісьменнік сведчыць, якой вострай была

праблема раскулачвання, і выяўляе яе праз сюжэт, праз вобразы галоўных герояў. У. Гаўрыловіч абыходзіцца без аўтарскіх адступленняў, без разважанняў пра ўжо вядомае, і непаўрэбным робіцца караценькае «пасляслоўе», бо чытач і без агульных слоў зразумее галоўную ідэю твора, прыйдзе менавіта да тых высноў, якія з'яўляюцца значнымі для пісьменніка.

Многія эпізоды ў рамане кранаюць, калі аўтар не перабольшвае з сентыментальнасцю, не выкарыстоўвае збытковыя дэталі. Гарыць хата, Верчына сястра выкідае ў акно маленькага сына, а пісьменнік «праз

полымя» педантычна пазначае, што хлопчыка рагуе «камсамольскі актывіст, рахункавод Салавейчык». У рамане мала вясковага побыту, але прысутнічае прырода (кароткія апісанні заўсёды маюць дачыненне да свету людзей), ёсць тут і сімвалічныя сны, і паданне пра Князь-возера, якое падкрэслівае адвечную залежнасць чалавека, няздольнасць жыць паводле ўласных жаданняў і пачуццяў.

Калі б У. Гаўрыловіч адчуваў сябе постмадэрністам, то неяк абыграў бы выбар тэмы і месца дзеяння: зрабіў бы Веру сваячкай Мележавай Ганны альбо па-свойму апісаў пэўны эпізод са знакамітай трылогіі. Пераемнасць між творами вельмі разная, хаця мастацкія стратэгіі пісьменнікаў у многіх пунктах адрозніваюцца. Беларуская літаратура пакуль не багатая рэмэйкамі на класічную прозу, і У. Гаўрыловіч таксама ўстрымаўся ад смелых крокаў. Магчыма, справа ў сур'езнасці тэмы і вялікім аўтарытэце І. Мележа, але постмадэрнізм — гэта не абавязкова намешка, іронію ж магчыма абмежаваць нязгодай са стылем і светабачаннем пісьменніка-класіка. Пакуль жа У. Гаўрыловіч абмежаваўся сцвярджаннем актуальнасці беларускай літаратурнай традыцыі — і зрабіў гэта на добрым узроўні.

Алеся ЛАПЦКАЯ